

Всеволод Аверін — майстер української школи анімалістики та книжкової графіки

Василь Придатко-Долін

Національний університет біоресурсів і природокористування України (Київ)
e-mail: vasylyprydatko@yahoo.com; orcid: 0000-0002-0128-4928

PRYDATKO-DOLIN, V. Vsevolod Averin, a master of Ukrainian animalistic art and book graphics. — Vsevolod Averin was an artist whose name is increasingly appearing in the web. His creative legacy includes near 3000 works. Somewhere, at auctions, there are ‘horses’, ‘puppy’, ‘dog’ or ‘album’ — by Vsevolod Averin. However, the public opinion, the interest etc. was influenced not by invisible manipulation, but tanks to the artist’s work, first of all, the amazing animalistic art. The time always filters out the better and the best, and it suggests simultaneously that it never ever prevents an artist-naturalist from creating something eternal, does not take away his time to meet the needs of some Soviet propaganda industry of the 1930s.

Біографічні відомості

Всеволод Григорович Аверін народився 20 лютого (с.с.?) 1889 р. в Чепілі Ізюмського повіту¹ на Харківщині у родині власника невеликого маєтку².

Всеволод Аверін — український художник-авангардист (анімаліст, портретист, пейзажист, ілюстратор), автор власних книжкових текстів, частіше згадуваний у «всерезежі» минулого як український радянський художник. Брат відомого зоолога Віктора Аверіна³. Про Вс. Аверіна згадують найгучніші вітчизняні й закордонні видання — енциклопедії, словники, підручники, каталоги музеїв, виставок, художні та букіністичні аукціони. Одне з перших зведень про його творчість — праця Л. Беспалової з кол. (1970).

Фото. 1. Всеволод Аверін. Одне з рідкісних зображень, з «Вікісховища». Може бути датоване 1940-ми роками.

¹ Мережеве «ныне Балаклея» є помилкою: Чепіль — село в Балаклійському районі. Євгенія Полях (2020) вважає Вс. Аверіна уродженцем «Змиевского края»; згідно з «Карта волостей Харьковской губернии» (1892), Чепельська волость входила до Ізюмського повіту.

² Про поміщицтво згадують В. Борейко (1995→2001) та Є. Полях (2020).

³ Є помилкова думка, що братів у родині було троє (Бабенчиков 1940: 24): «один из братьев которого [Всеволода] стал энтомологом, а другой — охотником-профессионалом».

Початкову (6-річну) освіту отримав у Харкові (Бабенчиков 1940). Упродовж 1910–1914 рр.¹ навчався у Харківському художньому училищі, де викладали куржчанин-петербуржець, а пізніше харків'янин О. Любімов, слобожанець М. Федоров² — учні та послідовники слобожанця І. Рєпіна (Ріпина); а також педагог «старої гвардії» калужчанин-харків'янин М. Пестриков, якого Вс. Аверін згадував із «сердечною благодарностью» (Титаренко 2013).

Після училища продовжував навчання у Харкові у студії угорця, постімпресіоніста К. Кіша (Титаренко 2013 — за Т. Грушевская [н.д.]). Перший художній досвід Аверін застосував 1915 р. у сценічній студії П. Ільїна, створюючи афіші та декорації (Титаренко 2003; за Полякова 2007: 91)³. Із 1918 р. — член харківського літературно-художнього об'єднання «Художественный Цехъ», де вимушено спеціалізувався на рекламних плакатах і пропагандистській поліграфії. У 1918 р. при цеху створили *живописно-скульптурный отдел* (рос.), де у президію та журі входив Вс. Аверін (Титар 2002). У 1917–1920 рр. завідував художньо-диспозиційною майстернею Наркомздраву УРСР, де розробляв санітарно-просвітницькі агітплакати (Титаренко 2013). Можливо, деякий час працював у Харківському зоопарку⁴.

Виконував численні замовлення державних і кооперативних організацій, пов'язаних переважно з рекламою, агітацією, створенням торговельних марок та ін.. Був учасником виставок радянського мистецтва у Лейпцигу (1930), Лондоні (1938), Сан-Франциско (1939) (Беспалова *et al.* 1970).

Під час Другої світової війни перебував у евакуації — в Алмати, Казахстан (ArtInvestment 2021). Пішов засвіти у Харкові 3 вересня 1946 р.

Ключові художні доробки

Анімалістичні й змішані, природничі й навіть анатомічні твори Вс. Аверіна, створені ним для книжок, укладаються у багатобарвний ряд (за: Беспалова *et al.* 1970; Гайдей & Міхно 2019, Полях 2020 та ін.). У цьому ряду — альбом «Звери зоосада» (1920), «Парнасс дыбом. Про Козлов, Собак и Веверлеев» (1925), «Янки из Коннектикута при дворе короля Артура» — за М. Твенном (1926)⁵, «Колобок» (1936), «Рукавичка» (1936), «Лисичка и Журавль» — за І. Франко» (1930-ті?), «Ріпка — за І. Франко» (1936), ілюстрації до оповідань Л. Толстого (1936), «Сашкові казки» (1937), «Сетон-Томпсон Е. Дикі у

¹ Відомо, що Вс. Аверін довго вагався, бути біологом чи художником (Бабенчиков 1940).

² У нарисі «[admin]. 2018. Экспонат месяца. Харьковские известия. 5.08.2018» помилково написано М. Федотов замість М. Федоров.

³ Помилково (за Беспалова *et al.* 1970: 38) стверджується, що «С 1907 [Вс. Аверин] иллюстрировал ряд книг по естественным наукам и медицине». Достовірніше — 1917.

⁴ За «Харьковские известия», 15.08.2018. Брат художника був серед засновників *Харьковского зоосада* (рос.), і беззаперечно, що Вс. Аверін у зоопарку бував і робив там свої малюнки.

⁵ У каталозі Педагогічного музею (Гайдей & Міхно 2019) цієї книжки немає. Деякі автори (Полях 2020) помилково посилаються на видання як на україномовне «Янки з Коннектикута при дворі короля Артура»; те саме — «Атлас анатомії людини».

себе вдома» (1938), «Жовтень. Весна у лісі» (1938), «Жовтень. Кішки» (1938), «Жовтень. Метелики» (1938), «Жовтень. Білолобий — за А. Чеховим» (1939).

Важливими є й суто наукові ілюстрації: рисунки для «Атлас анатомии человека акад. В. П. Воробьёва» (1938–1942, 1–5), «Промысловые рыбы СССР. Атлас» (1949). Додаймо сюди й графіку, створену Вс. Аверіним для журналів з мисливства та рибальства. Виходили у світ і книжки, написані та проілюстровані самим Вс. Аверіним, зокрема: «Интересные растения (на идиш» (1936); «Цікаві рослини» (1937); збірка «Солом'яний бичок», куди увійшли «Коза-дереза та «Пан-Коцький» (1949). Долучався художник і до написання нарисів про Асканію (див.: Аверин 1923).

Чесноти, захоплення, суспільна робота, відзнаки, відгуки

У 1919 р. Вс. Аверін отримав Першу премію харківського книжкового видавництва «Наша мысль». З 1925 р. — член об'єднання «Ассоциация художников Красной Украины», з 1938 р. — Харківської організації Спілки художників України. У 2009 р. у Луганському обласному художньому музеї працювала виставка «В мире животных», на якій представили 52 твори Вс. Аверіна з фондів Харківського обласного художнього музею. Перелік виставок творів Вс. Аверіна 1926–2009 рр. є на вебсайті [ArtInvestment](http://ArtInvestment.com).

Вважається, що Вс. Аверін залишив після себе понад три тисячі творів¹. Його твори зберігають у багатьох колекціях, зокрема в Національному художньому музеї України, Харківському художньому музеї (ХХМ), Державній Третяковській галереї (Москва) тощо. Книжка «Колобок» є в експозиції Музею ван Аббе (Нідерланди). У 2018 р. у залах ХХМ, у рамках проєкту «Експонат місяця», демонстрували твір Вс. Аверіна «Жучка», а у 2019 р., за проєктом «Незабуті імена земляків», — виставку «Всеволод Аверін. Графіка».

Перелік відомих виставкових анімалістичних робіт майстра вклучає, зокрема: «Телятка», «Голова бика», «Старий хряк», «Доярка», «Свинарка», «Жучка», «На водопій», «Тигриця», «Бики», «Щеня», «Куниця», «Пейзаж со стадом». Велике враження справляє альбом «Звери зоосада» (1920) — лев, левиця, левенята, оцелоти, тигр...

Рис. 1. Всеволод Аверін: «Лев лежить». Немасштабована копія.

¹ Див. «Відкриття виставки графічних творів Всеволода Аверіна. Луганська обласна військово-цивільна адміністрація. 7 травня 2009» (<https://bit.ly/31Y491b>)

З відгуків мистецтвознавців про Вс. Аверіна: «один з кращих українських анімалістів I пол. XX ст.» (Путятін 2001); «художник, що зробив суттєвий внесок в розвиток українського графічного дизайну» (Титаренко 2013). Його пастелі й рисунки прикрашають чимало довідників, підручників, художніх видань. На честь Вс. Аверіна названо одну з вулиць у Донецьку.

Розгорнуту версію цієї розвідки про мистця автор передав для часопису GEO&BIO, і її публікація має вийти в томі 22 за 2022 рік.

Література

- Аверин, Вс. Г. 1923. Аскания-Нова. *Охота и Рыболовство*, 5-6: 31–54.
- ArtInvestment. 2021. Художник Аверин Всеволод Григорьевич. *ArtInvestmentRu* (вебсайт). <https://bit.ly/3GemYg2>
- Бабенчиков, М. 1940. Всеволод Аверин. *Детская литература*. Молодая гвардия, Москва, 24–28.
- Беспалова, Л. А., Т. Н. Горина, В. М. Макаревич, [et al.] (сост. 1-го тома). 1970. Аверин, Всеволод Григорьевич. В кн.: *Художники народов СССР. Биобиблиографический словарь в 6 томах. Том 1*. Изд-во Искусство (Аавик-Бойко), Москва, 1–448.
- Борейко, В. Е. 2001. *Словарь деятелей охраны природы: изд. второе, дополн.* Киев, 1–524.
- Гайдей, В. О., О. П. Міхно (укл.). 2019. *Українська дитяча література 1930-х років у фондах Педагогічного музею України: Каталог-путівник*. ФОП Кушнір Ю. В., Вінниця, 1–144.
- Полях, Є. В. 2020. Аверін Всеволод Григорович (1889–1946). *Історія Змієвського края. Змієв*. Веб-сайт <https://bit.ly/3mrT2W0>
- Путятін, В. Д. 2001. Аверін Всеволод Григорович. *Енциклопедія Сучасної України*. Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, Київ. <https://bit.ly/3CxxvGDS>
- Титаренко, Н. В. 2013. Прикладна графіка харківського художника Всеволода Аверіна. *Вісник ХДАДМ*, 4: 91–95.
- Титарь, В. П. 2002. Пути развития художественного творчества на Слобожанщине в начале XX века. *Харьковский исторический альманах*. «Райдер», Харьков, 2.

ПРИДАТКО-ДОЛН, В. Всеволод Аверін — майстер української школи анімалістики та книжкової графіки. — Художник, чиє ім'я усе частіше з'являється у всемережжі. Його творча спадщина налічує приблизно 3 тис. творів. Де-інде, на аукціонах, виривають то «коні», то «щеня», то «собаченя», то «альбом» — від Вс. Аверіна». Однак, на суспільну думку, на інтерес, вплинула не якась невидима маніпуляція, а творчість мистця, у першу чергу, його різноч. анімалістика. Час завше відфільтрує найкраще і найкращих, і разом підказує: ніколи, ніколи не заважайте мистцеві-природнику творити вічне, не забирайте у нього час на задоволення потреб радянського агітпропу 1930-х.